

הרב זכריה דוד הלוי ולס
מח"ס זכור לדוד (בענייני ציצית)

שלושה עניינים במצות ציצית ובתכלת

במאמר זה¹ נבוא בעז"ה לבאר כיצד מתקיים ע"י הציצית הא דאמרה תורה "וזכרתם את כל מצות ה' ועשיתם אותם. ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זנים אחריהם. למען תזכרו ועשיתם את כל מצותי והייתם קדשים לא-להיכם". איך הוא הדבר שעל ידי לבישת ציצית נזכור את כל מצוות ה', וזה עיקר מצות הציצית לראותם ולזכור כל המצוות על ידם. בפרט, דהא דבעינן בציצית "וראיתם אותו", נוגע אף להלכה. שכן כך היא דעת המחבר (או"ח סי' ח' סע' י"א): "עיקר מצות טלית קטן, ללבושו על בגדיו, כדי שתמיד יראהו ויזכור המצוות". והיינו משום שכך היא צורת המצוה המפורשת בתורה.

א. שלושת העניינים בבגד של הציצית

והנה כאשר נתבונן במשמעות מצות הציצית כפי המבואר במאמרי חז"ל, נראה כי מצינו שיש בבגד שהטילו בו ציצית שלושה דברים עיקריים: א. שהוא בגד שיש בו הכנעה ועבדות. ב. שהוא בגד של כבוד. ג. בגד שמיימי, כי התכלת רומז לכסא הכבוד. ונבוא בזה להרחיב הדברים בס"ד.

¹ פינת יקרת קבעו להם האגודה הקדושה "פתיל תכלת", להעלות על סדר היום התורני את המצוה המונחת בקרן זוית "מצות התכלת בציצית". איישר חילם. ואנוכי הקטן, אשר בחסדי ה' עוסק מזה שנים בבירור מצות הציצית והתכלת בהלכה ובאגדה, ואף חנני ה' לחבר ספר מקיף בעניינים אלו אשר בשמו קבעתיו "זכור לדוד", רואה אני זכות לעצמי לדלות כמה פנינים יקרים מחיבורי זה, ולהעלותם על שולחן מלכים – מאן מלכי רבנן, ותן להכם ויחכם עוד.

1. סימן הכנעה ועבדות

הטעם הראשון של מצות ציצית הוא שהציצית מעידה על ישראל שהם עבדי הקב"ה, וכדברי הגמרא במנחות (מג ע"ב): "תניא היה רבי מאיר אומר: גדול עונשו של לכן יותר מעונשו של תכלת. משל למה הדבר דומה, למלך בשר ודם שאמר לשני עבדיו, לאחד אמר הבא לי חותם של טיט ולאחד אמר הבא לי חותם של זהב, ופשעו שניהם ולא הביאו. איזה מהן עונשו מרובה, הוי אומר זה שאמר לו הבא לי חותם של טיט ולא הביא".

ופירש רש"י שם: "חותם – היו עושים לבהמה ולעבד כשקונין אותן לשם סימן עבדות". ועוד כתבו שם התוס' (ד"ה חותם של טיט) – "מה שמדמה חותם של טיט לציצית, שכן עושין לעבדים, והציצית מעיד על ישראל שהם עבדי הקב"ה, כדאיתא בפרק במה אשה (שבת נו ע"ב) כבלא דעבדא תנן". וכן פירשו כך עוד מן הראשונים והאחרונים כדלהלן.

כתב בספורנו בפרשת ציצית וז"ל: "וראיתם אותו, וזכרתם את כל מצות ה' – תזכרו שאתם עבדים לא-ל יתברך, שקיבלתם מצוותיו באלה ובשבועה, וזה בראותם הציצית שהוא כחותם האדון בעבדיו, ובזה תחדלו מתור אחרי לבבכם להשיג שרירות לבכם בעושר וכבוד אפילו על ידי גזל".

וכן כתב בפירוש ר"י בכור שור על הפסוק: "שאינו נעשה אלא לזכירה, וכשרואה זאת המצוה, זוכר ונותן לב לשמור המצוות, כי הציצית כמו חותם שבכסותו, שעושין לעבד סימן שהוא משועבד לרבו, וכשרואים ישראל, זוכרים שהם משועבדים להקב"ה, ועליהם לקיים כל מצוותיו".

וז"ל בעל הכתב והקבלה: "חייבה אותנו התורה בזה לשים אות וסימן בכנף המעיל, שהוא תמיד לנגד עינינו, כדי שנזכור תמיד היותנו עבדי ה', כדרך שעושה האדון במלבוש עבדו לאות כי הוא עבדו הקנוי לו להיות נכנע לעבודתו. עיין במנחות דף מג ע"ב, בתוס' ד"ה חותם, שמדמה התלמוד חותם של טיט שעושים אותו לעבד כשקונים אותו, לשם סימן עבדות, לציצית, כי הציצית מעידים על ישראל שהם עבדי הקב"ה, כבלא דעבדא. ומזה יתבאר לנו לשון "להתעטף בציצית" שתיקנו לנו מתקני הברכות, אף שאין צריכה עטיפה באמת, כמו שהעיר ב"י או"ח סימן ח'.... למה שינו מתקני הברכות ממה שכתוב בתורה בפרשת

ציצית לשון 'כיסוי'.... כי מצינו לשון עטיפה על ההכנעה, כי אחר שאמר (ישעיהו נז, טו) שהוא יתברך שוכן את דכא ושפל רוח להחיות רוח שפלים ולב נדכאים, אמר (שם, טז) "כי רוח מלפני יעטוף", שפירושו כשרוח האדם נעטפת ונכנעת לפני, כמו שכתב רש"י שם. ולכן ישמשו הכתובים לשון עטוף גם על השרוי בצער, כמו 'בהתעטף עלי רוחי' (תהלים קמב, ד). כי האדם בצערו הוא נכנע ודעתו כפופה בו כאילו מעוטף קצת הגוף בקצתו ורוחו בקרבו גם הוא כאילו מתעטף וכפוף, עד שאין לו מקום להתרחב...".

ועוד רבות כן בדברי הראשונים והאחרונים, ואכמ"ל.

2. בגד מכובד

הטעם השני הוא שהציציות הן עיטור ונוי לבגד, ומשוות לו צורה של בגד שרד חשוב ומכובד, כעין בגדי כהונה. ויש לזה כמה מקורות ואסמכתאות.

וקצת רמז לזה, בדברי רש"י (דברים כב, ח) שכתב בטעם סמיכות הפרשיות של מצוות שילוח הקן, מעקה, פרט ועוללות וציצית: "אם קיימת מצות שילוח הקן סופך לבנות בית חדש ותקיים מצות מעקה, שמצוה גוררת מצוה, ותגיע לכרם ושדה ולבגדים נאים. לכך נסמכו פרשיות הללו". הרי שקרא למצוות ציצית בשם 'בגדים נאים'².

וראה במדרש משנת רבי אליעזר (פרשה יד) על הפסוק "ועשו להם ציצית": "מהיכן זכו ישראל ללבוש הזה, רבי אלעזר בן פדת אומר: ממעשה שם אביהן, שכיבד את נח אביו, שנאמר (בראשית ט, כג): 'ויקח שם ויפת את השמלה וגו' וילכו אחורנית' – מה הליכתן אחורנית אף חזירתן אחורנית, מיד פרעה הקדוש ברוך הוא לבניו, שנתן להם מצות ציצית, שהיא הוד והדר בעולם הזה ולעולם הבא". הרי שעטיפת הציצית יש בה 'הוד והדר' בשני העולמות, שכן הטלית עוטפת את האדם לפניו ולאחריו, שתי כנפות מכל צד.

² ועיין בספר שבט מיהודה עה"ת (פרשת כי תצא) שמביא סמך למנהג שנהגו העולם שלא ללבוש טלית קטן על הגוף ממש, שאף שבשו"ע אין מקור לכך, מכל מקום הוא מבואר על פי דברי רש"י הנ"ל שמשמע שהציצית הוא בגד חשוב, ובגד שלובשים על הגוף לא מיקרי בגד חשוב, ואינו נקרא כסות אלא שמלה ופטור מציצית.

ועיין עוד במדרש משנת רבי אליעזר (שם): "רבי שמעון בן יוחאי אומר: אל תהא מצות ציצית קלה בעיניך, **שעתידין ישראל רואין כבוד גדול בציצית, מה שאין רואין במצות אחרות כמוה**, שנאמר (זכריה ח, כג) 'כה אמר ה' צבאות, אשר יחזיקו עשרה אנשים מכל לשונות הגוים והחזיקו בכנף איש יהודי', וכמה הן לשונות הגוים, שבעים, והן באים עשרה מכל לשון, הרי שבע מאות, ובאין ואומרים לישראל, גיירונו [עמכם]. ועדיין אין אלו אלא בכנף אחד, שנאמר 'והחזיקו בכנף'. נמצא לארבע כנפות שני אלפים ושמונה מאות".

והביאור בזה נראה לומר, שהוא כעין מידה כנגד מידה, היינו שמכיון שישראל לובשין בגד של כבוד המורה על מעלת היהודי שמתפאר בזה כלפי הקב"ה, וכך זוכין על ידי מצוה זו לכבוד גדול מצד אומות העולם. והבן.

וכן איתא בגמרא (שבת כג ע"ב) "הזהיר בציצית זוכה לטלית נאה". משמע שהיא מידה כנגד מידה, שכיון שמקיים מצות ציצית שעניינה להתכבד בבגד מכובד ונאה המורה על מעלת היהודי, כנגד זה זוכה לבגד מכובד ונאה.

3. בגד המורה שאנו חוסים בצל ה'

ועתה נבאר הענין השלישי שיש בציצית, שהוא בגד המורה על הקדושה הא-לוהית השורה בישראל, שאנו חוסים בצל ה' וקרובים אליו ית'. וטרם נבסס הדבר על פי מקורות, ראוי להקדים ולהגדיר את שני הדברים העיקריים שיש בענין זה, והם:

א. הציצית מזכירה את הקב"ה ושכינת כבודו, ובזכות הציצית אכן זוכין לקבל את פני השכינה. ב. יש בציצית ענין של הידמות למלאכי השרת.

ונבוא בזה להראות מקורות לדבר הראשון שהוזכר כאן – שהציצית מזכירה את הקב"ה, ובגינה זוכין לקבל פני השכינה:

א. איתא בגמ' (מנחות מג ע"ב) בכיאר מצות פתיל תכלת: "תניא, היה רבי מאיר אומר: מה נשתנה תכלת מכל מיני צבעונין? מפני שהתכלת דומה לים, וים דומה לרקיע, ורקיע לכסא הכבוד, שנאמר (שמות כד, י) 'ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר וכעצם השמים לטוהר', וכתוב (יחזקאל א, כו) 'כמראה אבן ספיר דמות כסא'. וברש"י: "ורקיע לכסא הכבוד, ומכח התכלת מזכיר היושב על כסא, ועוד נאה לישראל שהיא כסאו עליהם, שנאמר 'ותחת רגליו' וגו' דהיינו רקיע".

הנה כי כן, כשם שצבע התכלת מייפה ומעטר את השמים ואת כסא הכבוד, גם את הציצית יש לעטר בצבע זה, שכביכול הקב"ה מעטרנו מחמת קרבתנו אליו בצבע התכלת המייחד את מקומו, וזה מזכיר לנו את היותנו קרובים אל ה'.

ב. "כשמסתכל בציצית, מסתכל בשתי ציציות שלפניו, שיש בהן עשרה קשרים, רמז להוויות (- פירוש לעשר ספירות, שהן קשורות ואחודות זו בזו), וגם יש בהם ט"ז חוטים ועשרה קשרים, עולה כ"ו, כשם הוי"ה" (שו"ע או"ח סי' כד סע' ה).

ג. גמרא (מנחות מג ע"ב): "רבי שמעון בן יוחאי אומר: כל הזריז במצוה זו זוכה ומקבל פני השכינה, כתיב הכא 'וראיתם אותו', וכתוב התם (דברים ו, יג) 'את ה' א-להיך תירא ואתו תעבוד' [מה להלן שכינה אף כאן שכינה]". ובירושלמי (ברכות פ"א ה"ב) עוד הורחבו הדברים ומחודדים יותר: "תני בשם רבי מאיר, 'וראיתם אותה' אין כתיב כאן, אלא 'וראיתם אותו' מגיד שכל המקיים מצות ציצית כאילו מקבל פני שכינה".

עד כאן הבאנו מקורות לזה שבציצית יש בחינה של קבלת פני שכינה, ומעתה נביא מקורות לזה שבציצית יש בחינה של הידמות למלאכי השרת:

א. שבת כה ע"ב: "אמר רב יהודה אמר רב: כך היה מנהגו של רבי יהודה בר אלעאי: ערב שבת מביאים לו עריבה מליאה [מים] חמין ורוחץ פניו ידיו ורגליו, ומתעטף ויושב בסדינין המצוייצין [בחוטי הציצית] ודומה למלאך ה' צבאות"³.

³ ראה עוד קידושין עב ע"א: "אמר לו רבי ללוי: הראני פרסיים [רש"י: בעל משלות ודומיות היה לוי, וקאמר לו רבי משול לי פרסיים למה הם דומים]. אמר ליה: דומים לחיילות של בית דוד... הראני תלמידי חכמים שבבבל. [אמר לו:] דומים למלאכי השרת". פירש רש"י: "לבושים לבנים ועטופים כמלאכי השרת, וכתוב 'והאיש לבוש הבדים' (יחזקאל ט, יא). והכי נמי אמרינן בבמה מדליקין (שבת כה ע"ב) על רבי יהודה שהיה מתעטף ויושב בסדינים המצוייצין ודומה למלאך ה'... ובנדרים (כ ע"ב) נמי אמרינן 'מאן מלאכי השרת, רבנן', ואמאי קרי להו מלאכי השרת, משום דמצויינין כמלאכי השרת במלבושים נאים".

ב. תרגום יונתן בן עוזיאל (במדבר טו, מ): "והייתם קדושים לא-להיכם", תהיו קדושים כמו המלאכים שמשמשיך לפני ה' א-להיכם. וכבר נתבאר, שאכן יש חשיבות מיוחדת בציצית שהוא כמקבל פני שכינה, ואף זוכה לכך, וכן במה שמתדמין למלאכי השרת, נמצא שהציצית הוא אות וזיכרון לקדושתם של ישראל, היינו הקדושה שחלה עליהם ע"י קיום המצוות, וכדכתיב בסיום פרשת ציצית 'והייתם קדושים לא-להיכם'.

ב. שלושת העניינים בצבע התכלת שבציצית

והנה שלושה עניינים אלו, שהארכנו לבאר שהם קיימים ושייכים בכללות מצות ציצית, אחר ההתבוננות נראה לבאר בס"ד שגם הדין שקבעה התורה להטיל "תכלת" בציצית, גם זה נובע מצד שלושת העניינים הנ"ל, והחוטאים עם גוון התכלת דייקא מתאימים לשורשי טעם מצות ציצית ומבטאים אותם, אחד לאחד.

ולהלן נתחיל לבאר ענין התכלת לפי כל אחד משלושת הטעמים, ונפתח בטעם הראשון המיוסד על המפרשים שנקטו לפרש כי ענין הציצית הוא בגד שיש בו אות של עבדות והכנעה, ונוכיח שדבר זה ישנו ב"תכלת".

1. סימן הכנעה ועבדות

א. חלק ה"עבדות" שבתכלת

הנה כשנתבונן בביאור עצם שם "תכלת", מדוע נקרא כן ועל מה מורה שם זה, נמצא כמה דרכים לפרש זאת, ולאחר העיון נבוא להראות כי לכל הפירושים יש צד שוה, אשר שורש שם תכלת בא לרמז על בחינת היותנו עבדים החייבים לקיים מצוות ה', באופן המתאים ומכוון לענין הראשון שפירשנו בציצית.

יש שפירשו שהשם 'תכלת' הוא מלשון "כליון", יש שפירשו שהוא משורש "שכול", ויש שפירשו שהוא מלשון "תכלית".

א. בספרי פרשת שלח, ומובא בילקוט שמעוני (שם רמז תשנ) איתא: רבי אליעזר ברבי שמעון אומר, למה נקרא שמה תכלת? על שם שנתכלו המצריים

בבכורות⁴, שנאמר (שמות יב, כט): "ויהי בחצי הלילה וה' הכה כל בכור", דבר אחר: **על שם שכלו המצריים בים**⁵.

ב. ברש"י סוף פרשת שלח: "פתיל תכלת – **על שם שכול בכורות, תרגום של שכול 'תכלא'**⁶, ומכתם היתה בלילה. וכן צבע התכלת דומה לרקיע המשחיר לעת ערב". וכתב באמרי שפר על רש"י (הובא בשערי אהרן במדבר טו, לח): כלומר, רש"י הורה לנו בזה שפתיל תכלת הוא על שם שיכול בכורות משני טעמים: (א) כי תרגומו של שכול הוא "תכלא", מלשון תכלת; (ב) כי מכתם היתה בלילה, וכן צבע התכלת דומה לרקיע המשחיר לעת ערב.

ובפירושו עמק הנצי"ב על הספרי הנ"ל העיר כי דברי רש"י אינם כדברי הספרי. וכוונתו, שאף על פי שגם "שכול" הוא לשון מוות, אך אינו כספרי המפרש שהוא מלשון "כליון".

ג. בזוהר פרשת שלח (קעה ע"ב): "מאי תכלת – תכלית דכלא [פירושו הסולם: 'מהו תכלת – היינו תכלית הכל']". וביתר הרחבה איתא בזוהר פרשת פינחס (רעיא מהימנא, רכו ע"ב): "תכלת שבציצית איהו תכלת דכל גווינין, דאיהו תכלית דעשר ספיראן, וביה (שמות לט, לב) 'ותכל כל עבודת אהל מועד', ואיהו לשון כלה, הדא הוא דכתיב (במדבר ז, א) 'ויהי ביום כלת משה להקים את המשכן, ואוקמוה רבנן, כלת כתיב'. [פירושו הסולם: 'כל הצבעים נכללו בתכלת והיא – המלכות הנקראת תכלת – התכלית של עשר ספירות, ובו [נאמר] 'ותכל כל עבודת משכן אהל מועד' – להיותה תכלית הכל, והיא לשון כלה, זה שכתוב 'ויהי ביום כלת משה להקים את המשכן', והעמידו חכמים כי 'כלת' כתוב – מלשון כלה].

עוד שם בפרשת פינחס (רל ע"ב): "ותכלת ולבן כסא דין כסא רחמים, כליל דא בדא" [תכלת היא דין ולבן הוא רחמים וכלולים זה בזה].

⁴ בילקוט שמעוני הגרסא: שנתכלו המצרים בבכוריהם.

⁵ בקריעת ים סוף.

⁶ ראה ישעיהו מז, ח-ט.

והב"ח (או"ח סי' כד) הביא עוד מדברי הזוהר סוף פ' בשלח (קעה ע"א) שביאר כי תכלת הוא רמז למלכות, והוא מקום שדנים בו. והיינו שמבואר כאן שתכלת מלשון תכלית – שהוא מידת מלכות – ומלכות היינו דין.

ועיין עוד מה שאמרו חז"ל (משנת רבי אליעזר פרשה יד; סוטה יז ע"א; מנחות מג ע"ב): "רבי יהודה ברבי אלעאי אומר: למה הזהירה תורה על התכלת (בציצית)? מפני שהתכלת דומה לספיר, ומטה הא-להים סמפירינן היה, לומר לך, שכל זמן שישראל מסתכלין בתכלת הזו, היו נזכרין כל אותן האותות והמופתים שעשה הקדוש ברוך הוא במטה הזה. ומנין שהמטה הזה של סמפירינן? שנאמר (שמות יז, ו) 'והכית בצור' [הצור אינו אומר, אלא בצור]. מלמד, שהמטה זה של סמפירינן היה ועשר מכות היו כתובין עליו". הרי מבואר כאן שתכלת שבציצית יש בו ענין של הכאה ודין כמו שנתבאר לעיל.

והנה, עד כאן נתבאר שהתכלת מרמז על הנהגת ה' באופן של "גבורה" ו"דין", כי המלכות יסודה ממידת "דין". אכן מצד עבודת האדם – הלושב את התכלת – הרי בלבישתו יורה ענין של הכנעה ועבודת, כלומר, במקביל להנהגת הקב"ה בגבורה ודין, אזי גם דרך עבודת האדם היא באופן המתאים לזה, בהכנעה ובעבודת.

ויסוד הדברים כבר ידוע, ונתבאר בדברי המקובלים שהנהגת האדם בעבודתו כלפי הקב"ה נובעת מאופן הנהגה של הקב"ה אתו. כלומר, שכאשר הנהגתו ית' עם האדם היא באופן של 'חסד', אזי גם הנהגת האדם בעבודתו לפני ה' צריכה שתהיה גם כן באופן זה – בעבודת חסד ושבח כלפי הבורא ית"ש. ולעומת זאת כאשר הנהגתו ית' אל האדם היא באופן של 'גבורה' אזי הדרך היא שגם עבודת האדם כלפי השי"ת תהיה כן, היינו בדרך של יראה, של הכנעה ועבודת.

והשורש להופעת שני מיני הנהגות אלו מצינו כידוע אצל האבות הקדושים, שכן מידתו של אברהם אבינו היא מידת "חסד", וזה מפני שהנהגת ה' עמו היתה כן, וכן יצחק שמידתו "גבורה" עבד את ה' בדרך גבורה, 'פחד יצחק'. וכן על זה הדרך בשאר הספירות.

נמצא אם כן, שלבישת חוטי התכלת ע"י האדם מתייחסת להנהגת ה' עמנו באופן של גבורה ודין, המתבטאת במידת המלכות. ובמקביל, בלבישת התכלת בציצית מורה האדם על יחס של עבדות והכנעה כלפי השי"ת.

ונראה שכך נוכל לפרש עומק כוונת חז"ל במדרש משנת רבי אליעזר (פרשה יד), ובגמרא סוטה (יז ע"א; במנחות מג ע"ב): "רבי מאיר אומר: מה נשתנה התכלת מכל מיני צבעונין, שאמרה התורה (במדבר טו, לח) 'פתיל תכלת'? אלא שהתכלת דומה לים, והים דומה לרקיע, והרקיע דומה לכסא הכבוד. ומנין שהרקיע דומה לכסא הכבוד? שנאמר (שמות כד, י) 'ויראו את אלהי ישראל ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר, כספיריגון הזה. לפיכך צוה הקדוש ברוך הוא את ישראל להניחו על טליתיהן, וכאלו הן מסתכלין בכסא הכבוד, ומתייראין ממי שאמר והיה העולם". והיינו, משום ש"כסא הכבוד" ענינו מלכות ה', ומשום שלשון כסא מתפרש בכל מקום בענין מלכות (כמו שמצינו בדברי פרעה שאמר ליוסף [בראשית מא, מ] "אתה תהיה על ביתי ועל פיך ישק כל עמי, רק הכסא אגדל ממך", והיינו שהוא יהא המלך), ומלכות עניינה דין כידוע. ומזה הטעם הוא מביא למה שאמרו בהמשך המדרש, שמתיראין ממי שאמר והיה העולם, שזהו בחינת עבדות.

ב. התכלת מורה על "הכנעה" מתוך עבדות

להלן נביא עוד מדברי חז"ל והמפרשים, דברים המוכיחים ענין זה שיש בתכלת מעשה של הכנעה להיות עבד נאמן לה':

א. עיין במדרש משנת רבי אליעזר (פרשה יד): "וחכמים אומרים למה הזהירה התורה על התכלת? מפני שהתכלת דומה לספיר, והלוחות היו של ספיר. לומר לך, שכל זמן שישראל מסתכלין בתכלת הזאת, הן נזכרין במה שכתוב בלוחות, ומקיימין אותן. וכן הוא אומר (במדבר טו, לט) 'והיה לכם לציצית וראיתם אותו וזכרתם'. אחד לוחות הראשונות ואחד לוחות האחרונות של ספיר היו, שנאמר (שמות לד, א) 'פסל לך שני לוחות אבנים כראשונים', ואומר (שיר השירים ה, יד) 'מעיו עשת שן מעולפת ספירים'. ובענין אבן הספיר ראה בסמוך.

ב. ועיין גם כן בגמ' ברכות לד ע"ב: "ואמר ר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן: אל יתפלל אדם אלא בבית שיש שם חלונות, שנאמר (דניאל ו, יא) 'וכיון פתיחן ליה

בעליתיה נגד ירושלם", וברש"י שם פירש: "חלונות – שגורמין שיכוין לבו שהוא מסתכל כלפי שמים ולבו נכנע". והנה מפורש חזינן הכא כי מראה השמים וראייתם גורם להכנעה, ועל פי זה יש לומר דהוא הדין התכלת שבציצית, שאמרו עליו בגמ' במנחות מג ע"ב שהוא דומה לרקיע, וממילא ע"י מראה התכלת מגיע נמי להכנעה כמבואר כאן.

ג. רבינו בחיי עה"ת (שמות כח, יח) ביאר אבני החושן שהיה לכל שבט, ובתוך הדברים מפרש לגבי אבנו של יששכר שהיה אבן "ספיר": "יששכר על 'ספיר', והוא הנקרא שפיל", והוא מראה תכלת, ונתנה ליששכר לפי שהיו גדולים בחכמת התורה, שנאמר (דה"א א, לג) 'ומבני יששכר יודעי בינה לעתים וגו', ולוחות התורה של סנפירינן היו, וכן מצינו במתן תורה (שמות כד, י) 'ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר', וידוע כי נפש בעלי התורה צרורה בצרור החיים תחת כסא הכבוד, שכתוב בו (יחזקאל א, כו) 'כמראה אבן ספיר דמות כסא'. וצבע זה של תכלת אינו צבע של גאווה כצבע של אדמימות או צבע ירקות שקורין גרי"ן, ששניהם צבעים של גאווה, אבל התכלת צבע של ענוה, ושפלות נאה לבחורים ונאה לזקנים, וזהו שכתוב (ישעיה נז, טו): 'מרומם וקדוש אשכון ואת דכא ושפל רוח'".

2. כבוד, הדר ומלכות

ועתה נבוא לפרש ענין התכלת שבציצית שיש בו בחינת כבוד, הדר ומלכות. והנה חשיבות צבע התכלת כשלעצמו יש בה שלוש סיבות:

א. התכלת הוא הצבע של כסא הכבוד, ואם כן זהו הדרו של הקב"ה, שהוא גוון רוחני ושמיימי.

ב. בצבע זה נהגו המלכים ללבוש את בגדיהם, וזה בעצמו מראה על חשיבות הצבע, שצבע תכלת הוא בגד מלכות (ומצינו כמה וכמה מקורות לזה, ואכמ"ל).

ג. זהו צבע נדיר ומיוחד, שכן צבע התכלת מופק מן החילזון, אשר מעולם היה נדיר, כמו שאמרו בגמ' מנחות מד ע"א שהוא עולה אחת לשבעים שנה, וכידוע שדברים יקרים יש מהם בעולם כמות מועטת, כמו זהב ופנינים וכיוצא בהם, והוא הדין התכלת בכלל זה.

3. התכלת מזכיר את כסא הכבוד

הנה נתבאר לעיל בענין הבגד והציצית, שיש בכללות מצות ציצית ענין שהוא "בגד של מעלה", והיינו בגד רוחני שמזכירנו את הקב"ה והלובשו מראה בזה שהוא חוסה בצל ה', וכמו שהארכנו שם. ועתה נמשיך ולבאר על פי זה גם ענין "התכלת שבציצית" שצבע זה מרמז ענין של כסא הכבוד וכמו שנוכיח כן מן המקורות דלהלן:

א. ראיית תכלת מזכירה את כסא הכבוד

כבר הזכרנו את הברייתא⁷: "תניא, היה רבי מאיר אומר: מה נשתנה תכלת [שנצטוו לעשותה בציצית] מכל מיני צבעונין, מפני שהתכלת דומה לים וים דומה לרקיע ורקיע לכסא הכבוד⁸, שנאמר (שמות כד, י) 'ויראו את א-לקי ישראל, ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר וכעצם השמים לטהר'. וכתוב (יחזקאל א, כו) 'כמראה אבן ספיר דמות כסא'". ובביאור כוונת רבי מאיר, מה היא המעלה שהתכלת דומה בצבעו לכסא הכבוד, הנה במדרש תנחומא (פרשת שלח טו) הוסיפו מעט על מאמרו: "ומתוך

⁷ סוטה יז ע"א; מנחות מג ע"ב; : חולין פט ע"א; במדבר רבה יז, ה.

⁸ ועיין בסוטה שם ברש"י ד"ה שהתכלת דומה לים (באמצע דבריו), שמפרש מדוע לא יכול היה לומר פשוט שתכלת דומה לכסא הכבוד, כי מן המקרא ידוע לנו רק שהשמים דומים לכסא הכבוד, כמו כן לא יכול היה לומר שהתכלת דומה לרקיע, כי אינם דומים לגמרי, אלא התכלת דומה לים שהוא דומה לרקיע, ומן המקרא למדנו שהשמים דומים לכסא הכבוד. יוצא שהתכלת מזכיר לנו את כסא הכבוד.

ובספר דעת חכמה ומוסר (לרבי ירוחם הלוי ליוואוויץ זצ"ל) מאמר מא, ביאר דברי הגמרא והמדרש על פי המובא בשמות רבה פרשה לה, ששאל משה את הקב"ה על הציווי לבנות משכן, איך אני יכול לעשות מדבר גשמי כעין הנמצא למעלה, שהינו דבר רוחני. אמר לו הקב"ה "אתה בסממניך ואני בכבודי". הוא הדין לענין ציצית, האם באמת תכלת דומה לכסא הכבוד ובראות צבע זה רואה כסא כבוד, והאם לצבע גשמי שלנו יכול להיות איזה דמיון לכסא הכבוד? אלא אף זה הוא בבחינת "אתה בסממניך ואני בכבודי". וביאורו, שבתליית הציצית בכל פרטיה ודיניה שהוא ענין "אתה בסממניך" יזכר מזה ל"וראיתם אותו", ל"אני בכבודי".

שהוא רואה אותו זוכר את קונו⁹, שנאמר (שמות כד, י) 'ויראו את א-לקי ישראל'. ומדברי התנחומא נתבאר כי ביאור מאמרו של ר' מאיר הוא שהאדם נזכר בכסא הכבוד בראיית התכלת, דכסא הכבוד היינו זכירת קונו יתברך.

ב. ראיית תכלת היא כראיית פני השכינה וקבלתה

א. איתא בספרי (פרשת שלח טו, לט): "רבי מאיר אומר: וראיתם אותם לא נאמר, אלא 'וראיתם אותו', מגיד הכתוב שכל המקיים מצות ציצית מעלים עליו כאילו הקביל פני השכינה, שהתכלת דומה לים, וים דומה לרקיע, והרקיע דומה לכסא הכבוד". ופירש עמק הנצי"ב: "משום שהתכלת הוא מעין מראה כסא כבוד יתברך שמו, והמסתכל בציצית דומה כאילו מסתכל בכסא כבוד... ובזה הוא כאילו מקביל פני שכינה ומשמש כאחד ממשמשי הכסא ומסתכלים בה".

ב. וקרוב לזה אמרו בתנחומא (סוף פ' שלח טו): "'וראיתם אותו', ולא אותה, שאם עשית כן כאילו כסא הכבוד אתה רואה שהוא דומה לתכלת". וכן הוא בילקוט שמעוני (פ' שלח רמז תשנ ד"ה והיה לכם לציצית): "'וראיתם אותו', אותו ולא אותם (- זית רענן: על אף ש'ציצית' היא לשון רבים), שאם עשיתם כן כאילו אתה רואה כסא הכבוד שהוא דומה לתכלת".

ג. ובמקום אחר איתא בילקוט (תהלים רמז תתמא): "אמר חזקיה: אם לובשין ציצית ותכלת, לא יהו סבורין שמא תכלת הם לובשין, אלא שיהיו מסתכלין באותה ציצית כאילו שכינה שרויה עליהם". וכענין זה הוא במדרש תהלים (שוחר טוב מזמור צ): "אמר רבי חזקיה: אם לובשין ישראל ציצית ותכלת לא היו עכורין, שאם היו מסתכלין באותן הציצית כאילו שכינה שרויה ביניהן, שנאמר (במדבר טו, לט) 'וראיתם אותו וזכרתם', כאילו עסוקין בכל המצוות, שנאמר (שם) 'את כל מצוות ה'".

ד. וראה במדרש משנת רבי אליעזר (פרשה יד): "חזקיה אומר: אף למראה הקשת דומה התכלת הזאת, שנאמר (יחזקאל א, כח) 'כמראה הקשת אשר יהיה

⁹ ובספר מזמור לאסף (עמ' כז) כתב: "שכשרואה התכלת יראה עצמו כאילו הוא עומד לפני כסא כבודו יתברך".

בענן ביום הגשם כן מראה הנוגה סביב'. ואם תאמר, הרי הכל רואין את הקשת? אלא זה שאנו רואין, אחריה, אבל פניה של מעלה אין כל בריה יכולה להסתכל בו. לפיכך צונו הקדוש ברוך הוא על התכלת, **שכל זמן שאנו רואין אותה כאלו אנו רואין פני השכינה**".

סיכומו של דבר : תכלת מרמז על הקב"ה, והוא שורש כל שלושת העניינים

הנה בס"ד עלה בדינו שיש בצבע התכלת שלושה עניינים : א. שיש בו צבע של הכנעה ודין. ב. שהוא צבע של כבוד, הדר ומלכות. ג. הצבע מזכיר את כסא הכבוד (הקב"ה).

ובאמת כשנתבונן נראה דבעצם כל שלושת העניינים שביארנו בציצית נובעים באמת משורש אחד, והוא אשר התכלת מרמז על הקב"ה, ומשום כך קבעה התורה לעשות חוטי תכלת, כדי להדגיש ענין זה בצבע חשוב ויקר כפי שמתאים לצבע א-לוהי, וכן מתאים שירמז על הדין והתכלית (הכילוי) כדי לרמוז על הקב"ה אשר לפעמים נוהג בדין כלפי הרשעים, ובפרט באופן של דין ברשעים ורחמים לצדיקים כפי שהיה ביציאת מצרים. וכן משום כך הוא צבע של הדר ומלכות, והבן.